

אדרברה בערותיך

גליון מס'

107

פרשת ויקרא תשפ"ג

בגדר 'מתעסק'

כנגד זה, ויש חשש שתוך כדי זריקה יפול החפץ לרה"ר, ואותו זורק יסיח דעתו מהשבת, ויכניס מרשות הרבים לרשות היחיד.

לכאורה יש מקום להקשות: מדוע לא חששה התורה לעצם הנפילה, שלכאורה אף היא מלאכת מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים? וכתב רש"י שבזה "ליכא חיוב חטאת, דמתעסק הוא אצל הוצאה, דלא נתכוון לזרוק לרה"ר". אולם אם נסבור כרבי עקיבא איגר – מה לנו שפטור – הלא על כל פנים עובר הוא באיסור דאורייתא? אלא מכאן יש הוכחה, לכאורה, שלא כרעק"א, ולפחות עלינו להסיק **שדעת רש"י שמתעסק אין בו מלאכה כלל וכלל! מאידך, בשו"ת רבי שלמה איגר** (כתבים, ס"כ), הובאה ראייה לשיטת רבי עקיבא איגר, בשמו של תלמידו, הגרמ"מ יפה – ממה שפסק הרמ"א (יור"ד שעב, א) שכהן שישן ויש מת עימו באהל – הרי צריכים להקיצו ולהגיד לו שייצא, אף שאין מתעסק גדול מזה שהוא ישן ואינו יודע כלל על היותו באהל עם המת, אלא ודאי שאף מתעסק **נחשב למעשה איסור בשוגג**, ורק מקרבן הוא פטור, וכחידושו של הגאון רבי עקיבא איגר.

השבת גזילה

"והשיב את הגזילה אשר גזל" (ה, כג). מעשה בבעל מפעל לשיווק שקיות ניילון בחו"ל שהכניס לכל חבילה רק שמונים וחמש שקיות במקום מאה שקיות כמודפס בעטיפה, שהרי הלקוחות לא נוהגים לספור... ובדרך כלל לקוחותיו הם נכרים, ועתה התעורר הסוחר לשוב בתשובה על גזל עכו"ם ונפשו בשאלתו, האם צריך להשיב וכיצד ישיב?

מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל טען, שמכיון שבהחלט יתכן שגם יהודים היו בין הקונים, על כן העצה היא שמעתה **יוסיף חמש עשרה שקיות** על המאה כנגד מה שהחסיר.

אולם, כשנשאל על כך מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, אמר, כי למען האמת לולא שהיו יהודים בין לקוחותיו היה מקום לחוש לאיסור "לא תחנם" שהרי אין מצות השבה לנכרי, ועל כן טוב יותר **שיעשה בדמיהם צרכי ציבור כגון ספסלים לבית הכנסת** וכדומה. **הגר"י זילברשטיין** שליט"א הוסיף לשאול את הגר"ש אלישיב מהמסופר על החפץ חיים, שפעם איש נכרי השאיר בחנותו של הח"ח דג מלוח, והח"ח נצטער שלא

"או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה" (ד, כג). ידוע ומפורסם הדין הנלמד מפסוק זה: "בה – פרט למתעסק" (הוריות ה, א). כלומר, שאינו מתחייב אלא אם התכוון לעשות את החטא, אבל אם אינו אלא מתעסק, וכגון שהתכוון להגביה את התלוש בשבת, וטעה וחתך את המחובר – הרי הוא פטור.

ידוע ומפורסם חידושו של **הגאון רבי עקיבא איגר** (בשו"ת, מהדו"ק ס"ח) שכתב לחדש, דמה שאנו ממעטים מ"אשר חטא בה" – פרט למתעסק, אין הכוונה שבמתעסק **לא נעשית העבירה כלל**, אלא הכוונה שאמנם נעשתה העבירה, אך היא נעשתה בשוגג – ובאופן כזה של שוגג למדנו שסוג זה פטור מקרבן, אבל מכל מקום **נחשב שעשה שגגת איסור**.

ולכאורה יש להבין, דמאי הנפק"מ היוצאת מחידוש זה? דמה אכפת לנו, לכאורה, האם נחשב שעשה איסור בשוגג ורק פטור מקרבן, או שמא אינו נחשב למעשה איסור כלל, והלא אדם זה עשה את מעשהו בלי דעת ומחשבה, ועתה את המעשה שעשה אינו יכול למחוק, ובכל אופן הרי הוא פטור מקרבן?

ויש לומר, דמ"מ יש נפק"מ: אדם הרואה את חברו ניגש לתבואה בשבת, ורוצה לקוצרה מן הקרקע, מתוך שהוא סבור שהיא תלושה. חברו, המביט בו, יודע שהתבואה אינה תלושה אלא מחוברת; לו הגדרת "מתעסק" הייתה שלא נעשה כאן מעשה איסור כלל – יכול היה חברו לשתוק ולהניח לו להתעסק בתבואה זו, אולם לאחר חידושו של הגרע"א, שמכל מקום יש כאן מעשה איסור ורק מקרבן הוא פטור – ודאי שמוטל על החבר להפריש את הקוצר ממלאכת שבת, מדין "לאפרושי מאיסורא".

ונפקא-מינה נוספת: אדון, כידוע, מצווה על שביתת עבדו. אם רואה האדון את עבדו רוצה לקצור את התבואה ממחובר, כיון שהעבד סבור שהיא תלושה? ברור שלחידושו של הגרע"א, כיון שהאדון יודע שהתבואה מחוברת, אם יניח לו לתלוש – יעבור על **שביתת עבדו**, משום שכאמור, מתעסק **נחשב עבירה** דאורייתא ורק פטור מחטאת.

אולם הגאון בעל "אור שמח" מצא הוכחה מדברי רש"י – שלא כרעק"א: דהנה הגמרא (שבת צז, א) מביאה: איתמר שני בתים משני צידי רשות הרבים, רבה ב"ר הונא אמר רב: אסור לזרוק מזה לזה, ושמואל אמר: מותר לזרוק מזה לזה. **הגמרא** מבארת שטעמו של רב משום שפתחי הבתים אינם מכוונים זה

עם ישראל, ולכן שם לא נכתב 'ויקרא' עם א' קטנה. ומי שמראה מדת הענווה שלו לפני כולם אין זה ענווה אלא גסות רוח. אבל אצלנו זה משה לפני הקב"ה לבד.

ומסופר על רבי ישראל מסלנטר, שפעם שהה בעיירת נופש כעצת רופאיו, ואחד השוהים במקום קיבל מכתב מחבירו ששמע שנמצא עמו רבי ישראל וביקש ממנו שישלח לו מהנהגותיו שללמוד הוא צריך, ענה לו במכתבו שרק כשראה מה שכתב לו נודע לו שרבי ישראל נמצא עמם בעיירה, וזה עצמו הלימוד הכי הגדול על מדת הענווה שלו..!

הוצאות יום טוב, אינם בחשבון

'וְשֵׁלֶם אֹתוֹ בְּרֵאשׁוֹ וְחִמְשָׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו' (ה, כד). איתא בגמרא (ביצה טו, ב) 'תני רב תחליפא כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה. שאם פחת - פוחתין לו, ואם הוסיף - מוסיפין לו'. ובמדרש רבה הוסיף, הוצאות ראש חודש שגם בזה אין מזונותיו קצובים לו וכו'.

ובספר 'צמח הצביל' הביא שיש רמז בפרשתנו להנ"ל. שנאמר 'ושלם אותו בראשו וחמשתיו יוסיף עליו'. 'ושלם אותו' מה ששלם ומוציא הוצאות עליו לדעת, שהקציבו לו זאת, 'בראשו' - דהיינו בראש השנה. וממילא 'יש לו לזוהר מלעשות יציאה מרובה' (רש"י). אבל 'וחמשתיו' ר"ת, וחוק מהוצאות שבת תורה יום טוב וראש חודש, שאת אלו 'יוסף עליו' שאם מוסיף מוסיפים לו, ולכן בהוצאות אלו יכול לעשות הוצאה מרובה.

במעלת זיכוי הרבים

'דבַר אֱלִיבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמְרַת אֱלֹהִים אֲדָם פִּיִּיקָרִיב מִפֶּם קָרְבָן לִיקָנָק מוֹיִסֵּהֶמָה מוֹיִסֵּהֶמָה וּמוֹיִסֵּהֶמָה הַצֵּאֵן מִקָּרִיבוֹ אֶת־ קָרְבָּנָם'. (א, ב). האור החיים הקדוש הרחיב בפסוק זה לבאר את חשיבותו של מזכה הרבים, והמקרב את בני אדם הרחוקים מעבודת ה' לתורה ומצוות. וז"ל: עוד ירמוז לצוות את אנשי חיל להשתדל לקרב לכבות עם בני ישראל לעבודת ה', ולזה יקרא קרבן לה', כי על ידי חטא האדם יפרד הדבקות של ישראל עם אביהם שבשמים דכתיב (דברים ד ד) ואתם הדבקים בה' ויהיו נבדלים ומרוחקים מהשכינה, והאדון ברוך הוא יקפיד כביכול על הדבר ויתאוה לקרב אותם אליו, וצוה להוכיח לכל הרחוק ולקרב לבו, גם העניש למעלים עין מהדבר, וזה לך האות אשר צוה ה' להתחיל ממקודשיו והגדיל שכר המזכה כמאמר התנא (אבות פ"ה) כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו כי ישמרנו ה' משגינות.

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שנזכה ל'כימי צאתך מארץ מצרים הראנו נפלאות', אמן.

ידע למי להשיב את הדג, ומשום כך חילק לכל לקוחותיו הנכרים דג מלוח, ולכאורה איך עשה כזאת הרי עבר בזה על "לא תחנם"?

והשיב הגרי"ש: מאחר שבהשבתו זו נגרם קידוש שם שמים, כי הח"ח הסביר לכולם מדוע עושה זאת, לפיכך אין בזה איסור "לא תחנם" שהרי אין זה חנם אלא בשביל קידוש שם שמים, לא כן בנידון שלנו שאין בזה פרסום של קידוש ה', אלא מצות השבה, מתוך השערה שמא יקבל המתאנה את המגיע לו, ובאופן זה יש משום "לא תחנם" (איש לרעהו).

במעלת הענווה

'ויקרא אל משה' (א, א). "אלף" של "ויקרא" קטנה היא. ודרשו חז"ל, כי משום ענוותנותו ביקש משה לכתוב "ויקר" לשון מקרה, הנזכר אצל בלעם, ולא "ויקרא" שהוא לשון שמשמשים בו מלאכי השרת, לכך כתב א' זעירא (ראה רש"י).

ויש להקשות, מדוע משה רבינו לא נזדרז לגלות ענוה כבר בפעם הראשונה שנזכר "ויקרא ה' אל משה", קודם למתן תורה (יתרו יט, כ), ולא כתב שם "ויקרא" באל"ף קטנה?

רבי שמואל דוד וולקין תירץ (הובא ב'משלחן גבוה'), דהנה הגאון רבי חיים מוולוז'ין אומר בביאור מאמר חז"ל "אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על חכם גיבור ועשיר ועניו". ותמוה, בשלמא 'חכם' פשיטא שחייב להיות. גם 'עניו' מובן, כי המתגאה דוחק רגלי השכינה, אבל 'גיבור ועשיר' משום מה? וכי נבצר מהקב"ה להשרות שכינתו על איש חלש ועני.

ברם האמת היא, שהמעלה העיקרית לנבואה היא הענוה, אלא שכל עוד אינו עשיר וגיבור אין ראייה כלל שהוא עניו, כי אפשר שרק עניות יש כאן ולא עניויות. רק אם בנוסף להיותו חכם הוא גם גיבור ועשיר, ובכל זאת הוא גם עניו, אז בטוחים אנו כי אכן עניו הוא באמת ובתמים. כי ענוה שייכת דווקא במי שהוא רב המעלות, והוא אינו מתגאה בעבורם.

לפי דבריו מיושבת קושיית המפרשים, כמין חומר. קודם מתן תורה היה משה רבינו איש עני, שהרי כידוע, בהיותו עסוק בעצמות יוסף לא השתתף בבית הים ככל העם. רק מאוחר יותר נתעשר מפסולתן של לוחות השניות. לפיכך, אילו היה כותב בפרשת יתרו תיבת 'ויקר', עדיין לא היה בזה משום ענוה, שהרי אז היה עני. רק כאן, לאחר שנשתברו הלוחות הראשונות ואמר לו הקב"ה (שמות לד, א) "פֶּסֶל לָךְ", ואמרו חז"ל שנתעשר מפסולתן של הלוחות, או אז הענוה מקבלת משמעות אמיתית, כי אכן עניו הוא.

ורבי יצחק מוורקא זצ"ל תירץ, שיש לחלק בין פרשתנו לנאמר בפרשת יתרו. ביתרו ה' דיבר למשה לפני עם ישראל, ואם כן זה לא מתאים שמשה רבנו יראה 'ענווה' בנוכחות כל